

तेऽभिहिता सांख्ये बुद्धियोगे विमां शृणु Bg. 2. 39. -11 Nature (प्रकृति); Bhāg. 3. 27. 18. -12 A means, way (उपाय); किं करिष्याम भद्रं ते बुद्धिरत्र विचार्यताम् Rām. 1. 40. 9. -13 N. of the 5th astrological mansion. -Comp. -अतीत *a.* beyond the range or reach of the intellect. -अधिक *a.* superior in intellect. -अवज्ञानम् contempt or low opinion for one's understanding; अप्राप्तकालं वचनं बृहस्पतिरपि ब्रुवन् । प्राप्नोति बुद्धयवज्ञानमपमानं च पुष्कलम् ॥ Pt. 1. 63. -इन्द्रियम् an organ of perception (opp. कर्मेन्द्रिय); (these are five:— the ear, skin, eye, tongue, and nose; श्रोत्रं त्वक् चक्षुषी जिह्वा नासिका चैव पञ्चमी; to these sometimes मनस् is added). -कृत् *a.* supposing, conjecturing. -कृत *a.* acted wisely. -गम्य, -ग्राह्य *a.* within the reach of, or attainable to, intellect, intelligible. -चिन्तक *a.* one who thinks wisely. -च्छाया reflex action of the understanding on the soul. -जन्मन् a perception that arises; सत्संप्रयोगे पुरुषस्येन्द्रियाणां बुद्धिजन्म तत् प्रत्यक्षम् MS. 1. 1. 4. -जीविन् *a.* 1 employing the reason, rational. -2 Subsisting by intelligence; भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः प्राणिनां बुद्धिजीविनः Ms. 1. 96. -तत्त्वम् the second element of the Sāṅkhya philosophy. -द्यूतम् game at chess. -पूर्व *a.* purposed, intentional, wanton, wilful. -पूर्वम्, -पूर्वकम्, पुरःसरम् *ind.* intentionally, purposely, wilfully. -प्रागल्भी soundness of judgment. -बलम् a kind of play. -भेदः, -भ्रमः distraction or aberration of mind; न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसङ्गिनाम् Bg. 3. 26. -मोहः confusion of mind. -युक्त *a.* intelligent. -योगः intellectual communion with the Supreme Spirit. -लक्षणम् a sign of intellect or wisdom; प्रारब्धस्यान्तगमनं द्वितीयं बुद्धिलक्षणम्. -लाघवम् lightness or levity of judgment; Rām. -वर्जित *a.* foolish, ignorant. -विध्वंसक *a.* destroying consciousness or reason. -विलासः play of the mind or fancy. -विषयः matter apprehensible by reason. -वृद्धिः development of intellect, understanding or wisdom; बुद्धिवृद्धिकराणि (शास्त्राणि) Ms. 4. 19. -वैभवम् strength of intellect. -शक्तिः intellectual faculty. -शस्त्र *a.* armed with understanding. -शालिन, -संपन्न *a.* intelligent, wise. -शुद्ध *a.* honest in purpose, frank-minded. -संकीर्णम् a kind of pavilion. -सखः, -सहायः a counsellor. -हीन *a.* devoid of intellect, silly, foolish.

बुद्धिमत् *a.* 1 Endowed with understanding, intelligent, rational; बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठाः Ms. 1. 96. -2 Wise, learned; मन्युपङ्कामनाशृष्यां नदीं तरति बुद्धिमान् Mb. 12. 235. 12. -3 Sharp, clever, acute. -4 Humble, docile.

बुद्धिमत्ता, -त्त्वम् Wisdom, sagacity.

बुधे *a.* [बुध्-क] 1 Wise, clever, learned. -2 Intelligent. -3 Waking, awaking. -धः 1 A wise or learned man; निपीय यस्य क्षितिर्दक्षिणः कथां तथाद्रियन्ते न बुधाः सुधामपि N. 1. 1. -2 A god; N. 1. 1. -3 A dog. -4 The planet Mercury; रक्षत्येनं तु बुधयोगः Mu. 1. 6 (where बुध has sense 1 also); R. 1. 47; 13. 76. -धा Spikenard. -धे *ind.* On a Wednesday. -Comp. -अष्टमी N. of a

festival. -जनः a wise or learned man. -तातः the moon. -दिनम्, -वारः, -वासरः Wednesday. -रत्नम् an emerald. -सानुः 1 a leaf; L. D. B. -2 the presiding deity in a sacrifice. -सुतः an epithet of Purūravas.

बुधान *a.* [बुध्-आनच् क्त्वि] 1 One who teaches the Vedas. -2 Speaking kindly. -3 Wise, learned, prudent. -4 Waking (Ved.); ऋतस्य देवीः सदसो बुधाना Rv. 4. 51. 8; 7. 68. 9. 1 A wise man, sage. -2 A holy teacher, spiritual guide.

बुधित *a.* Known, understood.

बुधिल *a.* Learned, wise.

बुधेयाः *m.* (pl.) N. of a school of the शुक्रयजुर्वेद.

बुध्य *a.* 1 Observable, noteworthy. -2 To be awaked or roused.

बुध्नः 1 The bottom of a vessel; अर्वाग् बिलश्चमस ऊर्ध्व-बुध्नस्तस्मिन् यशो निहितं विश्वरूपम् Bri. Up. 2. 2. 3. -2 The foot of a tree; बुध्नानधुरवाग्भावभिया शुण्डाग्रमण्डलैः Śiva B. -3 The lowest part. -4 An epithet of Śiva. (Also बुध्य in the last sense). -5 The body. -6 Ved. The sky. -7 The stock of a musket (Mar. दस्ता); सुकाष्ठोपाङ्गबुध्नं च Śukra. 4. 1028.

बुन्द, **बुन्ध** 1 U. (बुन्दति-ते, बुन्धति-ते) 1 To perceive, see, descry. -2 To reflect, understand. -3 To hear; सखसे शरबन्धेन दिव्येनेति बुबुन्द सः Bk. 14. 72.

बुन्ध 10 P. To bind.

बुबुधान *a.* (See बुधान q. v.); L. D. B.

बुबुर्म् Ved. Water.

बुभुक्षा 1 Desire of eating, hunger. -2 The desire of enjoying anything.

बुभुक्षित *a.* (also बुभुक्षत्) Hungry, starving, pinched with hunger; बुभुक्षितः किं न करोति पापम् Pt. 4. 15; or बुभुक्षितः किं द्विकरेण मुञ्क्ते Udb.; Mb. 12. 234. 13.

बुभुक्षु *a.* 1 Hungry. -2 Desirous of worldly enjoyments (opp. सुमुक्षु); cf. Kull. on Ms. 2. 224.

बुभुत्सा Desire to know, curiosity.

बुभुत्सु *a.* Desirous to know or learn, curious, inquisitive.

बुभूषक *a.* Wishing the welfare of.

बुभूषा Wish to be or become.

बुभूषु *a.* 1 Wishing to be or become; प्रमुर्षुर्मुर्षुवन-त्रयस्य यः Śi. 1. 49. -2 Wishing to become powerful or prosperous; अथेतानि न सेवेत बुभूषुः पुरुषः क्वचित् Bhāg. 1. 17. 41. -3 Wishing the welfare of.

बुम्भी Coarse ground meal.